

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет гуманітарно-педагогічний

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

В.о. завідувач кафедри

соціальної роботи та реабілітації

(назва кафедри)

_____ Григоренко Т.В.
(підпис) (ПІБ)

« _____ » _____ 2026 р.

**БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ»**

Спеціальність 231 Соціальна робота
(код і назва)

Гарант освітньої програми

Доктор педагогічних наук, професор
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ Осадченко І.І.
(підпис) (ПІБ)

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

Доктор педагогічних наук, професор
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ Сопівник І.В.
(підпис) (ПІБ)

Виконала

(підпис)

Касьяненко Д.А.
(ПІБ студента)

КИЇВ – 2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет гуманітарно-педагогічний**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
соціальної роботи та реабілітації
(назва кафедри)

(підпис) **Сопівник І. В.**
(ПІБ)
« ____ » _____ 2026 р.

З А В Д А Н Н Я
на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студенту
(на виконання дипломного проєкту бакалавра студенту)

Касьяненко Діані Антонівні

Спеціальність 231 Соціальна робота

(код і назва)

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи (дипломного проєкту бакалавра) «Формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників»

затверджена наказом ректора НУБіП України від «16» березня 2026 року № 779 «С»

Термін подання завершеної роботи (проєкту) на кафедру «20» травня 2026 р.

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи (дипломного проєкту бакалавра): *наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених; матеріали періодичних видань; навчальна та довідкова література з теми дослідження.*

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Проаналізувати сутність і особливості соціального лідерства у професійній діяльності соціального працівника.
2. Охарактеризувати професійно значущі якості та компетентності, необхідні сучасному соціальному лідеру.
3. Здійснити діагностику рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».
4. Розробити та експериментально перевірити ефективність тренінгової програми щодо формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» та обґрунтувати практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу їх формування.

Дата видачі завдання «26» вересня 2025р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи
(Керівник дипломного проєкту бакалавра) _____

Сопівник І. В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняла до виконання _____

(підпис)

Касьяненко Д. А.

(прізвище та ініціали)

Реферат

Бакалаврська кваліфікаційна робота на тему «Формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників» містить 76 сторінок друкованого тексту, 10 таблиць та додатки. Перелік використаних літературних джерел нараховує 50 найменувань.

Мета дослідження полягає у обґрунтуванні та експериментальній перевірці тренінгової програми формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і зміст поняття соціального лідерства у соціальній роботі.
2. Визначити професійно значущі якості та компетентності соціального лідера.
3. Здійснити діагностику рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».
4. Розробити та експериментально перевірити ефективність тренінгової програми щодо формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» та обґрунтувати практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу їх формування.

Структура роботи: робота складається з трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі розкрито теоретичні основи формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Проаналізовано сутність поняття «соціальне лідерство» у соціальній роботі, визначено основні професійно значущі якості та компетентності соціального лідера. Охарактеризовано теоретичні підходи та методи формування навичок соціального лідерства у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

У другому розділі досліджено організаційно-методичні основи формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Проаналізовано форми та методи розвитку соціального лідерства у процесі професійної підготовки, охарактеризовано тренінгові технології та інтерактивні методи формування лідерських навичок. Особливу увагу приділено ролі волонтерської діяльності, студентського самоврядування та соціальних проєктів у розвитку соціального лідерства студентської молоді.

У третьому розділі представлено організацію та результати емпіричного дослідження, проведеного на базі Національний університет біоресурсів і природокористування України, кафедри соціальної роботи та реабілітації. Проведено діагностику рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота», проаналізовано розвиток комунікативних, організаторських та лідерських здібностей студентів. На основі результатів дослідження розроблено та перевірено тренінгову програму формування навичок соціального лідерства, яка включала інтерактивні вправи, тренінгові заняття, групові форми роботи та елементи проєктної діяльності. Проаналізовано ефективність запропонованої програми та обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: соціальне лідерство, соціальна робота, майбутні соціальні працівники, професійна підготовка, лідерські навички, комунікативні компетентності, волонтерська діяльність, студентське самоврядування, соціальні проєкти, тренінгові технології, інтерактивні методи навчання.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	9
1.1. Сутність і зміст поняття соціального лідерства у соціальній роботі.....	9
1.2. Професійно значущі якості та компетентності соціального лідера.....	15
1.3. Наукові підходи до формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників.....	23
Висновки до першого розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	31
2.1. Форми та методи розвитку соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».....	31
2.2. Тренінгові технології формування лідерських навичок.....	34
2.3. Роль волонтерської діяльності, студентського самоврядування та соціальних проєктів у розвитку соціального лідерства.....	38
Висновки до другого розділу.....	42

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	46
3.1. Діагностика рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».....	46
3.2. Тренінгова програма формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота»	49
3.3. Аналіз результатів дослідження та практичні рекомендації щодо вдосконалення формування соціального лідерства.....	56
Висновки до третього розділу.....	59
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Сучасне суспільство потребує фахівців соціальної сфери, які здатні не лише надавати допомогу різним категоріям населення, а й організовувати соціальні ініціативи, ефективно взаємодіяти з людьми, приймати відповідальні рішення та впливати на позитивні зміни у громаді. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників.

Соціальний працівник у професійній діяльності виконує роль посередника між особистістю, суспільством і соціальними інституціями. Для ефективної роботи йому необхідні комунікативні здібності, відповідальність, ініціативність, уміння працювати в команді, організовувати соціальні проєкти та мотивувати інших до спільної діяльності. Саме ці якості становлять основу соціального лідерства.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підготовки конкурентоспроможних фахівців соціальної сфери, здатних діяти в умовах суспільних змін, соціальних викликів та розвитку громадянського суспільства. Заклади вищої освіти мають забезпечувати не лише професійні знання студентів, а й розвиток їхніх лідерських компетентностей, що сприятиме успішній професійній самореалізації майбутніх соціальних працівників.

Проблема соціального лідерства висвітлюється у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, які досліджують питання професійної підготовки фахівців соціальної сфери, розвитку лідерських якостей, формування соціальної активності та особистісних якостей студентської молоді. Проте питання формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників потребує подальшого вивчення, особливо в умовах сучасних соціальних змін.

Об'єкт дослідження – формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».

Предмет дослідження – тренінгова програма формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність тренінгової програми формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників.

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і особливості соціального лідерства у професійній діяльності соціального працівника.
2. Охарактеризувати професійно значущі якості та компетентності, необхідні сучасному соціальному лідеру.
3. Здійснити діагностику рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».
4. Розробити та експериментально перевірити ефективність тренінгової програми щодо формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» та обґрунтувати практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу їх формування.

Для досягнення мети дослідження використано такі методи: аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, анкетування, спостереження та аналіз результатів дослідження.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у професійній підготовці студентів спеціальності «Соціальна робота», а також у розробці програм і тренінгів, спрямованих на розвиток соціального лідерства.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

1.1. Сутність і зміст поняття соціального лідерства у соціальній роботі

У сучасних умовах розвитку суспільства соціальна робота набуває особливого значення, оскільки спрямована на підтримку різних категорій населення, подолання соціальних проблем та забезпечення соціальної справедливості. Ефективність діяльності соціального працівника значною мірою залежить не лише від рівня професійних знань, а й від здатності організовувати взаємодію між людьми, приймати відповідальні рішення, проявляти ініціативу та впливати на позитивні зміни у суспільстві. Саме тому важливого значення набуває соціальне лідерство як складова професійної компетентності майбутнього соціального працівника.

У науковій літературі поняття лідерства розглядається як процес впливу однієї особи на інших з метою організації спільної діяльності та досягнення визначених цілей. Американський дослідник Peter Northouse визначає лідерство як процес, у межах якого індивід впливає на групу людей для досягнення спільної мети [39]. Таке трактування підкреслює значення комунікації, відповідальності та вміння координувати діяльність інших.

У сфері соціальної роботи поняття лідерства має особливий зміст. Соціальний працівник взаємодіє з різними категоріями населення, працює в умовах соціальних змін, конфліктів, кризових ситуацій та потребує здатності швидко реагувати на суспільні виклики. У зв'язку з цим соціальне лідерство поєднує професійні знання, етичні принципи, соціальну відповідальність та навички управління людьми.

Дослідниця Дарія Бибики зазначає, що соціальне лідерство є інтегрованою характеристикою особистості, яка включає здатність впливати на соціальні процеси, організовувати діяльність групи та сприяти вирішенню соціальних проблем [2]. Таким чином, соціальне лідерство пов'язане не лише з управлінням,

а й із соціальною активністю, відповідальністю та готовністю працювати в інтересах суспільства.

Соціальне лідерство у професійній діяльності соціального працівника проявляється у різних напрямках роботи: організації соціальних проєктів, проведенні профілактичних заходів, координації роботи команди, консультуванні клієнтів, взаємодії з громадськими організаціями та державними установами. У багатьох випадках саме соціальний працівник виступає ініціатором позитивних змін у громаді.

Основні підходи до розуміння соціального лідерства

Серед науковців існують різні підходи до трактування поняття соціального лідерства. Найпоширенішими є особистісний, діяльнісний та компетентнісний підходи.

1. Особистісний підхід розглядає лідерство через сукупність особистісних якостей людини. До них належать відповідальність, ініціативність, комунікабельність, емпатія, організаторські здібності та впевненість у собі [36].

2. Діяльнісний підхід акцентує увагу на здатності особи організовувати спільну діяльність та впливати на інших у процесі виконання професійних завдань [31].

3. Компетентнісний підхід визначає соціальне лідерство як систему професійних компетентностей, необхідних для ефективної соціальної роботи. До них належать комунікативна, організаційна, управлінська та соціальна компетентності [28].

**Рис 1.1. Основні підходи до визначення соціального лідерства
(згенеровано ШІ)**

На думку John Maxwell, ефективний лідер повинен уміти мотивувати людей, формувати довіру та сприяти розвитку команди [40]. Для соціальної роботи це особливо важливо, оскільки діяльність у цій сфері базується на співпраці та підтримці людей.

Важливим компонентом соціального лідерства є комунікативна взаємодія. Соціальний працівник повинен уміти вести діалог, переконувати, вирішувати конфлікти та підтримувати партнерські відносини з різними соціальними групами. Дослідники комунікативного лідерства підкреслюють, що ефективна комунікація є основою успішного управління соціальними процесами [6].

Одним із ключових принципів соціального лідерства є орієнтація на гуманістичні цінності. Соціальний працівник має діяти відповідно до принципів поваги до особистості, соціальної справедливості, рівності та толерантності. Саме тому соціальне лідерство значною мірою пов'язане з етичними нормами професії.

Науковці зазначають, що сучасний соціальний працівник повинен бути готовим до роботи в умовах змін та невизначеності. Це потребує розвитку гнучкості мислення, здатності адаптуватися до нових умов та приймати

самостійні рішення [21]. У цьому контексті соціальне лідерство виступає важливим чинником професійної ефективності.

Основні характеристики соціального лідерства

Соціальне лідерство має низку характерних ознак, які відрізняють його від інших видів лідерства.

Таблиця 1. Характеристики соціального лідерства

Характеристика	Зміст
Соціальна спрямованість	Орієнтація на допомогу людям, захист їхніх прав та інтересів, вирішення соціальних проблем і підтримку соціально вразливих категорій населення. Передбачає готовність майбутнього соціального працівника брати участь у соціальних ініціативах, громадській діяльності та реалізації програм соціальної підтримки.
Комунікативність	Здатність до ефективної професійної взаємодії з різними групами населення, вміння встановлювати довірливі стосунки, підтримувати конструктивний діалог та працювати в команді. Включає навички активного слухання, переконання, ведення переговорів і вирішення конфліктних ситуацій.
Відповідальність	Усвідомлення наслідків професійної діяльності, готовність виконувати професійні обов'язки відповідно до етичних норм і стандартів соціальної роботи. Передбачає здатність приймати обґрунтовані рішення, дотримуватися професійної етики та відповідати за результати власної діяльності.

Ініціативність	Готовність пропонувати нові ідеї, підходи та рішення у процесі професійної діяльності. Виявляється у прагненні до активної участі у соціальних проєктах, організації заходів, пошуку ефективних способів вирішення соціальних проблем та вдосконалення професійної діяльності.
Емпатія	Здатність розуміти емоційний стан, переживання та потреби інших людей, проявляти підтримку й толерантність у професійній взаємодії. Емпатія сприяє формуванню довірливих стосунків із клієнтами та підвищує ефективність соціальної допомоги.
Організаторські здібності	Уміння координувати діяльність групи, планувати роботу, розподіляти обов'язки та забезпечувати ефективну взаємодію між учасниками спільної діяльності. Передбачає здатність організовувати соціальні заходи, волонтерську діяльність і роботу команди у соціальній сфері.
Професійна мотивація	Усвідомлене прагнення до професійного розвитку, вдосконалення власних знань і навичок, бажання працювати у соціальній сфері та допомагати людям. Високий рівень професійної мотивації сприяє активності та відповідальному ставленню до професійної діяльності.
Стресостійкість	Здатність зберігати емоційну рівновагу та ефективність професійної діяльності у складних або конфліктних ситуаціях. Передбачає вміння контролювати власні емоції,

	адаптуватися до змін та працювати в умовах психологічного навантаження.
Критичне мислення	Уміння аналізувати соціальні ситуації, оцінювати інформацію, визначати причини соціальних проблем та приймати обґрунтовані рішення. Сприяє ефективному плануванню соціальної роботи та вибору оптимальних шляхів вирішення професійних завдань.

Важливою складовою соціального лідерства є розвиток емоційного інтелекту. Daniel Goleman підкреслює, що здатність розуміти власні емоції та емоції інших людей впливає на ефективність професійної взаємодії [42]. Для соціального працівника це має особливе значення, оскільки професійна діяльність передбачає постійний контакт із людьми, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Соціальне лідерство також пов'язане з розвитком соціальної активності студентської молоді. У процесі навчання майбутні соціальні працівники беруть участь у волонтерській діяльності, студентському самоврядуванні, соціальних проєктах та громадських ініціативах. Такі види діяльності сприяють формуванню відповідальності, навичок командної роботи та організаторських умінь [37].

У професійній підготовці майбутніх соціальних працівників важливу роль відіграють інтерактивні методи навчання. До них належать тренінги, дискусії, рольові ігри, кейс-методи та проєктна діяльність. Використання таких методів сприяє розвитку комунікативних здібностей, критичного мислення та лідерських навичок [31].

У наукових працях наголошується, що розвиток соціального лідерства має бути системним та здійснюватися протягом усього періоду професійної підготовки студентів [7]. Формування лідерських навичок неможливе лише через

теоретичне навчання. Важливе значення має практична діяльність, участь у соціальних заходах та взаємодія з реальними клієнтами.

Отже, соціальне лідерство є важливою складовою професійної компетентності майбутнього соціального працівника. Воно поєднує особистісні якості, професійні знання та практичні навички, необхідні для ефективної діяльності у соціальній сфері. Соціальне лідерство сприяє розвитку ініціативності, відповідальності, комунікативності та здатності впливати на позитивні зміни у суспільстві. Формування таких навичок є важливим завданням професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

1.2. Професійно значущі якості та компетентності соціального лідера

У сучасній системі соціальної роботи особливого значення набуває підготовка фахівців, здатних ефективно працювати в умовах соціальних змін, взаємодіяти з різними категоріями населення та організовувати процес надання соціальної допомоги. У зв'язку з цим важливим є розвиток професійно значущих якостей і компетентностей соціального лідера. Саме вони забезпечують ефективність професійної діяльності соціального працівника, його здатність приймати рішення, організовувати взаємодію та впливати на позитивні зміни у соціальному середовищі.

У науковій літературі професійно значущі якості визначаються як сукупність індивідуально-психологічних характеристик особистості, що забезпечують успішне виконання професійної діяльності [25]. Для соціального працівника ці якості мають особливе значення, оскільки професія передбачає постійну взаємодію з людьми, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Соціальний лідер повинен володіти не лише професійними знаннями, а й високим рівнем комунікативних, організаторських та етичних якостей. Як зазначає George Northouse, ефективний лідер здатний впливати на групу людей, мотивувати їх до спільної діяльності та сприяти досягненню поставлених цілей [39]. У соціальній роботі така діяльність спрямована насамперед на підтримку людини та вирішення соціальних проблем.

Однією з ключових професійно значущих якостей соціального лідера є відповідальність. Соціальний працівник працює з людьми, які потребують підтримки, тому повинен усвідомлювати наслідки своїх рішень і професійних дій. Відповідальність проявляється у дотриманні професійної етики, виконанні професійних обов'язків та здатності приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях [18].

Не менш важливою є комунікативність. Соціальний працівник щоденно взаємодіє з клієнтами, колегами, представниками державних установ та громадських організацій. Тому здатність до ефективного спілкування, активного слухання та конструктивного діалогу є необхідною умовою професійної діяльності. Дослідники комунікативного лідерства наголошують, що ефективна комунікація сприяє формуванню довіри та підвищує результативність соціальної роботи [6].

Важливе місце у структурі професійно значущих якостей займає емпатія. Соціальний працівник повинен розуміти емоційний стан клієнта, проявляти підтримку та повагу до його потреб. На думку Daniel Goleman, емоційний інтелект є важливою складовою професійного лідерства, оскільки впливає на якість взаємодії між людьми [42]. Емпатія допомагає соціальному працівнику встановлювати довірливі стосунки та ефективно працювати з різними категоріями населення.

Таблиця 2. Професійно значущі якості соціального лідера

Якість	Характеристика
Відповідальність	Усвідомлення наслідків професійної діяльності, готовність виконувати професійні обов'язки відповідно до етичних норм соціальної роботи та відповідати за результати прийнятих рішень. Передбачає дисциплінованість, надійність і сумлінне ставлення до роботи з клієнтами.
Комунікативність	Здатність до ефективної взаємодії з людьми, уміння підтримувати професійне спілкування, працювати у команді та встановлювати довірливі стосунки з клієнтами й колегами. Включає навички активного слухання, переконання та конструктивного вирішення конфліктів.
Ініціативність	Готовність пропонувати нові ідеї та рішення у професійній діяльності, брати активну участь у реалізації соціальних проєктів і громадських ініціатив. Виявляється у прагненні вдосконалювати професійну діяльність та знаходити ефективні способи вирішення соціальних проблем.
Організаторські здібності	Уміння координувати діяльність групи, планувати роботу, розподіляти обов'язки та забезпечувати ефективну взаємодію учасників спільної діяльності. Передбачає здатність організовувати соціальні заходи, тренінги та волонтерські проєкти.

Стресостійкість	Здатність працювати в складних умовах, зберігати емоційну рівновагу та ефективність професійної діяльності у кризових або конфліктних ситуаціях. Допомагає соціальному працівнику уникати професійного вигорання та підтримувати якість роботи.
Толерантність	Повага до різних соціальних груп, культурних особливостей, світоглядів та життєвих обставин клієнтів. Передбачає недискримінаційне ставлення, дотримання принципів рівності та професійної етики.
Гнучкість мислення	Здатність адаптуватися до змін, швидко реагувати на нові обставини та знаходити альтернативні способи вирішення професійних завдань. Важлива у роботі з різними категоріями клієнтів та в умовах змін у соціальній сфері.

Однією з важливих характеристик соціального лідера є ініціативність. Соціальний працівник має бути готовим брати участь у розробці соціальних програм, організовувати заходи, пропонувати нові підходи до вирішення соціальних проблем. Ініціативність сприяє професійному розвитку та підвищує ефективність діяльності фахівця [7].

Для професійної діяльності соціального працівника важливими є також організаторські здібності. Вони проявляються у вмінні планувати діяльність, координувати роботу команди, розподіляти обов'язки та контролювати виконання поставлених завдань. У соціальній сфері такі навички необхідні під час організації соціальних проєктів, тренінгів, волонтерських програм та групової роботи з клієнтами.

**Рис 1.2. Структура професійно значущих якостей соціального лідера
(згенеровано ШІ)**

Важливе значення для соціального лідера має стресостійкість. Соціальна робота часто пов'язана з емоційним навантаженням, конфліктними ситуаціями та необхідністю швидкого прийняття рішень. Тому соціальний працівник повинен уміти контролювати емоції, зберігати професійну рівновагу та діяти відповідно до професійних стандартів [33].

Окрему роль у професійній діяльності соціального лідера відіграє толерантність. Соціальний працівник взаємодіє з людьми різного віку, соціального статусу, культури та життєвого досвіду. Повага до людської гідності, дотримання принципів рівності та недискримінації є основою професійної етики соціальної роботи [17].

Поряд із професійно значущими якостями важливу роль відіграють професійні компетентності соціального лідера. Компетентність визначають як здатність застосовувати знання, уміння та навички у професійній діяльності [28]. У сучасній освіті компетентнісний підхід є одним із провідних напрямів професійної підготовки майбутніх фахівців.

Серед основних компетентностей соціального лідера дослідники виділяють соціальну, комунікативну, організаційну, інформаційну та управлінську компетентності [21].

1. **Соціальна компетентність** передбачає здатність ефективно взаємодіяти з людьми, працювати в команді та будувати партнерські відносини.

2. **Комунікативна компетентність** включає вміння вести діалог, переконувати, аргументувати власну позицію та вирішувати конфлікти.

3. **Організаційна компетентність** пов'язана зі здатністю планувати діяльність, координувати роботу групи та організовувати соціальні заходи.

4. **Інформаційна компетентність** полягає у вмінні працювати з інформаційними ресурсами, використовувати сучасні цифрові технології та аналізувати інформацію.

5. **Управлінська компетентність** передбачає здатність приймати рішення, організовувати роботу колективу та здійснювати контроль за виконанням завдань.

Таблиця 3. Основні компетентності соціального лідера

Компетентність	Зміст
Соціальна	Здатність до ефективної взаємодії та співпраці з людьми, розуміння соціальних процесів і потреб різних категорій населення. Передбачає вміння будувати професійні відносини, працювати у команді та підтримувати соціальну активність у громаді.

Комунікативна	Здатність до ефективного професійного спілкування, ведення конструктивного діалогу, встановлення довірливих відносин із клієнтами, колегами та представниками соціальних установ. Включає навички активного слухання, переконання, публічного виступу та вирішення конфліктних ситуацій.
Організаційна	Уміння планувати, організовувати та координувати діяльність групи або соціального проекту. Передбачає здатність розподіляти обов'язки, контролювати виконання завдань і забезпечувати ефективну командну взаємодію.
Управлінська	Здатність приймати обґрунтовані рішення, організовувати роботу команди та забезпечувати ефективне управління соціальною діяльністю. Передбачає навички стратегічного планування, відповідальність за результати роботи та здатність координувати діяльність інших людей.
Інформаційна	Здатність працювати з інформацією, аналізувати та систематизувати дані, використовувати цифрові технології у професійній діяльності. Включає навички роботи з електронними ресурсами, соціальними мережами, онлайн-комунікаціями та інформаційними платформами соціальної сфери.

Емоційно-психологічна	Здатність контролювати власні емоції, розуміти емоційний стан інших людей та підтримувати позитивний психологічний клімат у процесі професійної взаємодії. Сприяє розвитку емпатії та стресостійкості.
-----------------------	--

У наукових дослідженнях підкреслюється, що професійні компетентності соціального лідера формуються у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти [21]. Важливу роль у цьому процесі відіграють практичні заняття, тренінги, участь студентів у волонтерській діяльності та соціальних проєктах.

На думку Stephen Covey, ефективне лідерство ґрунтується на поєднанні професійних умінь та моральних цінностей [41]. Для соціального працівника це має особливе значення, оскільки його діяльність спрямована на допомогу людині та захист її прав.

У процесі професійної підготовки важливо створювати умови для розвитку лідерських якостей студентів. До ефективних форм роботи належать тренінги, групові проєкти, дискусії, рольові ігри та волонтерська діяльність. Такі методи сприяють розвитку комунікативності, відповідальності, критичного мислення та навичок співпраці [31].

Отже, професійно значущі якості та компетентності є важливою складовою соціального лідерства майбутнього соціального працівника. Вони забезпечують ефективність професійної діяльності, сприяють розвитку комунікації, відповідальності, організаторських здібностей та здатності працювати в умовах соціальних змін. Формування таких якостей і компетентностей має бути одним із пріоритетних напрямів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

1.3. Наукові підходи до формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників

Формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників є важливим напрямом сучасної професійної підготовки. Сучасний фахівець соціальної сфери повинен володіти не лише теоретичними знаннями, а й умінням організовувати взаємодію між людьми, приймати рішення, координувати діяльність групи та ефективно діяти у складних соціальних ситуаціях. Саме тому в системі вищої освіти особливого значення набуває використання теоретичних підходів і методів, спрямованих на розвиток лідерських навичок студентів.

У науковій літературі формування соціального лідерства розглядається як цілеспрямований процес розвитку професійних, комунікативних та організаторських якостей особистості [7]. Дослідники зазначають, що цей процес має бути системним, послідовним і поєднувати теоретичну підготовку з практичною діяльністю.

Одним із провідних у сучасній освіті є компетентнісний підхід. Його сутність полягає у формуванні в майбутніх фахівців професійних компетентностей, необхідних для ефективної діяльності [28]. У межах цього підходу особлива увага приділяється розвитку комунікативних здібностей, уміння працювати в команді, приймати рішення та брати відповідальність за результати діяльності.

Компетентнісний підхід дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними навичками. Майбутні соціальні працівники навчаються застосовувати отримані знання у реальних професійних ситуаціях, що сприяє розвитку їхнього соціального лідерства.

Важливе значення у формуванні навичок соціального лідерства має особистісно орієнтований підхід. Він передбачає врахування індивідуальних особливостей студентів, їхніх потреб, інтересів та можливостей [12]. У межах

цього підходу студент розглядається як активний учасник освітнього процесу, здатний до саморозвитку та професійного вдосконалення.

Особистісно орієнтований підхід сприяє розвитку відповідальності, самостійності, критичного мислення та ініціативності. Для майбутнього соціального працівника це особливо важливо, оскільки професійна діяльність потребує вміння самостійно приймати рішення та швидко реагувати на соціальні виклики.

Ще одним важливим напрямом є діяльнісний підхід. Його сутність полягає у формуванні навичок через активну діяльність студентів [31]. Саме практична участь у соціальних заходах, тренінгах, волонтерських програмах та групових проектах сприяє розвитку лідерських якостей.

У межах діяльнісного підходу студенти набувають досвіду взаємодії з людьми, навчаються працювати в команді, координувати діяльність групи та брати відповідальність за виконання поставлених завдань.

Важливу роль у формуванні соціального лідерства відіграє гуманістичний підхід. Він ґрунтується на принципах поваги до особистості, рівності, толерантності та соціальної справедливості [17]. Соціальний працівник повинен дотримуватися етичних норм професії та будувати професійну діяльність на основі гуманістичних цінностей.

Таблиця 4. Теоретичні підходи до формування соціального лідерства

Теоретичний підхід	Характеристика	Значення для формування соціального лідерства
Компетентнісний підхід	Орієнтується на формування професійних компетентностей, необхідних для ефективної діяльності у соціальній сфері. Передбачає розвиток знань, умінь, навичок та особистісних якостей майбутнього соціального працівника.	Сприяє розвитку професійної готовності студентів до соціальної роботи, формуванню комунікативних, організаторських та управлінських навичок.
Особистісно орієнтований підхід	Ґрунтується на врахуванні індивідуальних особливостей, потреб, здібностей та професійних інтересів студентів. Передбачає створення умов для саморозвитку та самореалізації особистості.	Забезпечує розвиток лідерського потенціалу, професійної мотивації та особистісної активності майбутніх соціальних працівників.
Діяльнісний підхід	Розглядає професійний розвиток особистості через активну практичну діяльність. Основна увага приділяється участі студентів	Сприяє формуванню практичних навичок соціального лідерства, розвитку відповідальності

	у тренінгах, волонтерській роботі, соціальних проєктах та практичних заняттях.	та готовності до професійної діяльності.
Системний підхід	Розглядає процес формування соціального лідерства як цілісну систему взаємопов'язаних компонентів: мотиваційного, когнітивного, комунікативного та організаційного.	Дозволяє комплексно організувати професійну підготовку майбутніх соціальних працівників та забезпечити взаємозв'язок теоретичної і практичної підготовки.
Гуманістичний підхід	Ґрунтується на принципах поваги до особистості, підтримки її прав, свобод та гідності. Передбачає розвиток емпатії, толерантності та гуманістичних цінностей.	Формує професійну етику, гуманістичне ставлення до клієнтів та готовність до надання соціальної підтримки.
Інтерактивний підхід	Передбачає активну взаємодію учасників освітнього процесу через тренінги, дискусії, рольові ігри, кейс-методи та групові форми роботи.	Сприяє розвитку комунікативності, навичок командної роботи та здатності до вирішення професійних ситуацій.

Соціокультурний підхід	Орієнтується на врахування соціального середовища, культурних особливостей та суспільних змін у процесі професійної підготовки студентів.	Сприяє формуванню соціальної активності, громадянської позиції та готовності працювати з різними соціальними групами.
Аксіологічний підхід	Базується на формуванні системи професійних і моральних цінностей майбутнього соціального працівника.	Забезпечує розвиток відповідальності, професійної етики та усвідомлення соціальної значущості професії.
Інноваційний підхід	Передбачає використання сучасних технологій, цифрових ресурсів та нових методів професійної підготовки.	Сприяє розвитку творчого мислення, готовності до професійного самовдосконалення та використання сучасних технологій у соціальній роботі.
Практико-орієнтований підхід	Спрямований на поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом професійної діяльності.	Формує готовність студентів до реальної професійної діяльності та розвитку лідерських якостей у практичній роботі.

На думку Daniel Goleman, успішне професійне лідерство значною мірою залежить від рівня емоційного інтелекту людини [42]. Саме тому розвиток

комунікативних навичок, емпатії та емоційної стійкості є важливою складовою професійної підготовки соціальних працівників.

Важливе значення має проєктна діяльність. Участь студентів у соціальних проєктах дозволяє поєднати теоретичні знання з практичною діяльністю. Майбутні соціальні працівники навчаються планувати заходи, координувати роботу групи та взаємодіяти з різними соціальними інституціями [33].

Окрему роль у формуванні соціального лідерства відіграє волонтерська діяльність. Участь у волонтерських програмах сприяє розвитку відповідальності, ініціативності, емпатії та соціальної активності студентів [37]. Саме під час практичної роботи з людьми студенти отримують досвід професійної взаємодії та вдосконалюють свої лідерські навички.

Дослідники підкреслюють, що формування навичок соціального лідерства має бути безперервним процесом, який охоплює всі етапи професійної підготовки [21]. Заклади вищої освіти повинні створювати умови для розвитку соціальної активності студентів, підтримувати їхню участь у волонтерських і громадських ініціативах та сприяти розвитку професійних компетентностей.

Таким чином, формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників здійснюється на основі різних теоретичних підходів. Компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, гуманістичний та комунікативний підходи сприяють розвитку професійних компетентностей, необхідних для ефективної соціальної роботи. Використання тренінгів, рольових ігор, проєктної та волонтерської діяльності забезпечує розвиток комунікативності, відповідальності, організаторських здібностей та соціальної активності майбутніх фахівців.

Висновки до першого розділу

У першому розділі дипломної роботи здійснено теоретичний аналіз проблеми формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Опрацювання наукових джерел дало змогу визначити сутність

соціального лідерства, охарактеризувати професійно значущі якості та компетентності соціального лідера, а також дослідити основні підходи й методи формування лідерських навичок у процесі професійної підготовки студентів.

У ході дослідження встановлено, що соціальне лідерство є важливою складовою професійної діяльності соціального працівника. Воно передбачає здатність організовувати взаємодію між людьми, впливати на соціальні процеси, приймати відповідальні рішення та координувати діяльність групи для досягнення спільної мети. Соціальне лідерство поєднує професійні знання, комунікативні здібності, організаторські навички та гуманістичні цінності, які є основою соціальної роботи.

Під час виконання першого завдання дослідження проаналізовано сутність і особливості соціального лідерства у професійній діяльності соціального працівника. Визначено, що соціальне лідерство має соціально спрямований характер та орієнтоване на допомогу людині, підтримку громади й вирішення актуальних соціальних проблем. Встановлено, що ефективний соціальний лідер повинен уміти працювати в команді, підтримувати професійну комунікацію, проявляти ініціативність та відповідальність.

У межах другого завдання охарактеризовано професійно значущі якості та компетентності соціального лідера. З'ясовано, що важливими якостями майбутнього соціального працівника є відповідальність, комунікативність, емпатія, стресостійкість, толерантність та організаторські здібності. Водночас професійна компетентність соціального лідера включає соціальну, комунікативну, організаційну, інформаційну та управлінську компетентності. Визначено, що саме поєднання особистісних якостей і професійних компетентностей забезпечує ефективність соціальної роботи та готовність фахівця до професійної діяльності.

У процесі виконання третього завдання досліджено теоретичні підходи та методи формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Встановлено, що найбільш ефективними є компетентнісний,

діяльнісний, особистісно орієнтований, гуманістичний та комунікативний підходи. З'ясовано, що формування лідерських навичок потребує активної участі студентів у практичній діяльності, тренінгах, волонтерських програмах, проєктній роботі та інтерактивних формах навчання. Такі методи сприяють розвитку комунікативності, відповідальності, критичного мислення та навичок командної взаємодії.

Аналіз наукових джерел дозволив зробити висновок, що формування соціального лідерства є важливим напрямом професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Сучасний фахівець соціальної сфери повинен бути не лише виконавцем професійних функцій, а й активним організатором соціальних змін, здатним до професійного розвитку, ініціативної діяльності та ефективної взаємодії з людьми.

Отже, теоретичний аналіз проблеми підтвердив актуальність формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників та необхідність створення ефективних умов для розвитку лідерських якостей і професійних компетентностей у процесі навчання у закладах вищої освіти.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

2.1. Форми та методи розвитку соціального лідерства у процесі професійної підготовки

У сучасних умовах професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має бути спрямована не лише на формування теоретичних знань, а й на розвиток практичних умінь, комунікативних здібностей та лідерських навичок. Соціальний працівник у професійній діяльності взаємодіє з різними категоріями населення, організовує соціальні заходи, бере участь у вирішенні соціальних проблем та координує діяльність групи. У зв'язку з цим особливого значення набувають форми та методи розвитку соціального лідерства у процесі професійної підготовки.

У науковій літературі підкреслюється, що формування соціального лідерства має здійснюватися системно та поєднувати аудиторну, практичну й позааудиторну діяльність студентів [21]. Важливу роль у цьому процесі відіграє використання інтерактивних форм навчання, які забезпечують активну участь студентів у професійній взаємодії.

Однією з основних форм розвитку соціального лідерства є навчально-практична діяльність. Вона сприяє формуванню професійних компетентностей, розвитку відповідальності, ініціативності та навичок роботи в команді. У процесі практичної підготовки студенти мають можливість застосовувати теоретичні знання у реальних професійних ситуаціях [18].

Важливою формою розвитку соціального лідерства є тренінгові заняття. Тренінг дозволяє створити умови для активної взаємодії студентів, розвитку комунікативних навичок та формування навичок прийняття рішень. У процесі тренінгової роботи студенти виконують практичні вправи, аналізують проблемні ситуації та відпрацьовують моделі професійної поведінки [31].

У процесі професійної підготовки важливе місце займають семінарські та практичні заняття. Саме під час таких занять студенти навчаються висловлювати власну думку, аргументувати позицію, брати участь у дискусіях та працювати в групі. Такі форми роботи сприяють розвитку комунікативної компетентності та навичок співпраці [34].

Поширеною формою розвитку соціального лідерства є проєктна діяльність. Участь студентів у соціальних проєктах дозволяє формувати організаторські здібності, відповідальність та навички планування діяльності. Майбутні соціальні працівники навчаються визначати мету проєкту, розподіляти обов'язки, координувати роботу групи та оцінювати результати діяльності [33].

Особливу роль у формуванні лідерських навичок відіграє волонтерська діяльність. Участь у волонтерських програмах сприяє розвитку соціальної активності, гуманістичних цінностей та професійної мотивації студентів [37]. Саме у процесі безпосередньої взаємодії з людьми майбутні соціальні працівники набувають досвіду професійного спілкування та вчаться приймати відповідальні рішення.

У сучасній системі освіти важливе значення має студентське самоврядування. Воно створює умови для розвитку ініціативності, організаторських здібностей та навичок командної роботи. Участь студентів у діяльності органів самоврядування дозволяє формувати лідерські якості та здатність до управлінської діяльності [7].

Науковці зазначають, що ефективність розвитку соціального лідерства значною мірою залежить від використання інтерактивних методів навчання [31]. Такі методи забезпечують активну участь студентів у навчальному процесі та сприяють розвитку практичних навичок.

Одним із найбільш ефективних методів є метод дискусії. Він сприяє розвитку критичного мислення, навичок аргументації та професійної комунікації. Під час дискусії студенти вчаться аналізувати соціальні проблеми,

висловлювати власну думку та поважати позицію інших учасників освітнього процесу.

Важливим методом є рольова гра. Вона дозволяє моделювати ситуації професійної діяльності соціального працівника та формувати навички взаємодії з клієнтами. У процесі рольових ігор студенти навчаються приймати рішення, вирішувати конфлікти та працювати в команді [34].

Ефективним методом розвитку соціального лідерства є кейс-метод. Його сутність полягає в аналізі конкретних ситуацій із практики соціальної роботи. Студенти досліджують проблему, визначають можливі шляхи її вирішення та обґрунтовують власну позицію. Такий метод сприяє розвитку аналітичного мислення та професійної самостійності [21].

Поширеним методом є мозковий штурм. Він використовується для пошуку нових ідей та рішень соціальних проблем. Під час мозкового штурму студенти вчаться працювати в групі, пропонувати власні ідеї та брати участь у спільному обговоренні [31].

У сучасній професійній підготовці майбутніх соціальних працівників значну роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології. Використання цифрових платформ, онлайн-курсів, вебінарів та інтерактивних освітніх ресурсів сприяє розвитку інформаційної компетентності студентів [50]. Такі технології дозволяють організовувати командну роботу, проводити онлайн-дискусії та реалізовувати соціальні проєкти.

На думку Stephen Covey, розвиток лідерських навичок потребує постійної практичної діяльності та самовдосконалення [41]. Саме тому у процесі професійної підготовки важливо створювати умови для активної участі студентів у соціальних ініціативах, волонтерських програмах та громадській діяльності.

Важливим напрямом розвитку соціального лідерства є соціальна практика. Під час проходження практики студенти мають можливість ознайомитися з реальними умовами професійної діяльності, взаємодіяти з клієнтами та брати участь у роботі соціальних установ. Практична діяльність сприяє розвитку

професійної відповідальності, комунікативності та навичок вирішення соціальних проблем [35].

У процесі професійної підготовки важливе значення має співпраця закладів вищої освіти з громадськими організаціями та соціальними установами. Така взаємодія дозволяє студентам брати участь у соціальних заходах, реалізовувати власні ініціативи та здобувати практичний досвід [33].

На думку Daniel Goleman, ефективне лідерство неможливе без розвитку емоційного інтелекту, комунікації та навичок взаємодії з людьми [42]. У зв'язку з цим сучасна професійна підготовка майбутніх соціальних працівників повинна бути спрямована на розвиток як професійних знань, так і особистісних якостей студентів.

Таким чином, розвиток соціального лідерства у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників здійснюється через використання різних форм та методів навчання. Практична діяльність, волонтерська робота, тренінги, рольові ігри, кейс-метод, проєктна діяльність та інтерактивні технології сприяють формуванню професійних компетентностей, комунікативних здібностей, відповідальності та навичок командної взаємодії. Ефективне поєднання таких форм і методів забезпечує підготовку соціально активних та професійно компетентних фахівців соціальної сфери.

2.2. Тренінгові технології формування лідерських навичок

У сучасній системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників важливого значення набуває використання тренінгових технологій та інтерактивних методів навчання. Це пов'язано з необхідністю розвитку у студентів не лише теоретичних знань, а й практичних умінь, комунікативних здібностей, організаторських навичок та готовності до професійної взаємодії. Соціальна робота передбачає постійне спілкування з людьми, участь у вирішенні соціальних проблем та організацію спільної діяльності, тому формування

лідерських навичок є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців.

Науковці зазначають, що традиційні форми навчання не завжди забезпечують достатній рівень розвитку практичних навичок студентів [31]. Саме тому у сучасній освіті все більшого поширення набувають інтерактивні технології, які сприяють активній участі студентів у навчальному процесі та формуванню професійних компетентностей.

Тренінгові технології є одним із найбільш ефективних засобів розвитку соціального лідерства. Тренінг розглядається як форма активного навчання, спрямована на розвиток практичних навичок, професійної взаємодії та особистісних якостей [34]. У процесі тренінгової роботи студенти беруть участь у вправах, дискусіях, моделюванні ситуацій та групових завданнях.

Основною особливістю тренінгових технологій є активна взаємодія учасників. Студенти не лише отримують інформацію, а й навчаються застосовувати знання у практичній діяльності. Такий підхід сприяє розвитку відповідальності, комунікативності, критичного мислення та навичок командної роботи.

У професійній підготовці майбутніх соціальних працівників тренінги використовуються для розвитку навичок професійного спілкування, управління конфліктами, роботи в команді та прийняття рішень. Такі заняття сприяють формуванню впевненості у власних професійних можливостях та готовності до практичної діяльності [7].

Важливим елементом тренінгової роботи є вправи на розвиток комунікативних навичок. Соціальний працівник повинен уміти встановлювати контакт із клієнтами, підтримувати професійний діалог та працювати з різними соціальними групами. Саме тому комунікативна компетентність є однією з основних складових соціального лідерства [6].

На думку Daniel Goleman, ефективне лідерство значною мірою залежить від рівня емоційного інтелекту людини [42]. У зв'язку з цим тренінгові технології

часто включають вправи на розвиток емпатії, емоційної стійкості та навичок самоконтролю.

Одним із поширених інтерактивних методів є рольова гра. Вона дозволяє моделювати ситуації професійної діяльності соціального працівника та формувати практичні навички взаємодії з клієнтами. Під час рольових ігор студенти вчаться приймати рішення, розв'язувати конфлікти та організовувати групову діяльність [34].

Важливе значення має тренінг командної роботи. Соціальна робота часто здійснюється у взаємодії з іншими фахівцями, громадськими організаціями та державними установами. Тому майбутні соціальні працівники повинні володіти навичками співпраці, розподілу обов'язків та координації діяльності групи [21].

У процесі тренінгової роботи важливу роль відіграє рефлексія. Після виконання вправ студенти аналізують власні дії, оцінюють результати роботи та визначають шляхи вдосконалення професійних навичок. Такий підхід сприяє розвитку самостійності та відповідального ставлення до професійної діяльності.

Поряд із тренінговими технологіями важливе місце у формуванні соціального лідерства займають інтерактивні методи навчання. Їхньою особливістю є активна взаємодія учасників освітнього процесу та залучення студентів до спільного розв'язання професійних завдань [31].

Одним із найбільш ефективних інтерактивних методів є дискусія. Вона сприяє розвитку критичного мислення, навичок аргументації та професійного спілкування. У процесі дискусії студенти аналізують соціальні проблеми, висловлюють власну думку та вчаться поважати позицію інших учасників [34].

Поширеним методом є кейс-метод. Його сутність полягає в аналізі конкретних ситуацій із професійної практики соціального працівника. Студенти визначають проблему, аналізують можливі варіанти її вирішення та пропонують власні рішення [21]. Такий метод сприяє розвитку аналітичного мислення, самостійності та професійної відповідальності.

Ефективним інтерактивним методом є мозковий штурм. Він використовується для пошуку нових ідей та шляхів вирішення соціальних проблем. Під час мозкового штурму студенти навчаються працювати в команді, пропонувати власні ідеї та брати участь у колективному обговоренні [31].

У сучасних умовах професійної підготовки важливу роль відіграють цифрові інтерактивні технології. Використання онлайн-платформ, вебінарів, інтерактивних презентацій та електронних ресурсів сприяє розвитку інформаційної компетентності студентів [50]. Такі технології дозволяють організовувати дистанційні тренінги, групові проекти та професійну комунікацію.

На думку Stephen Covey, розвиток лідерських навичок потребує постійного самовдосконалення, активної діяльності та практичного досвіду [41]. Саме тому у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників важливо поєднувати теоретичне навчання з інтерактивними формами роботи.

Особливе значення у формуванні лідерських навичок має групова робота. Вона сприяє розвитку комунікації, відповідальності та навичок співпраці. У процесі групової діяльності студенти навчаються розподіляти обов'язки, приймати спільні рішення та координувати роботу команди [33].

У наукових дослідженнях підкреслюється, що використання тренінгових технологій та інтерактивних методів підвищує ефективність професійної підготовки студентів [7]. Такі форми роботи забезпечують активну участь майбутніх соціальних працівників у навчальному процесі та сприяють формуванню професійних компетентностей.

Таким чином, тренінгові технології та інтерактивні методи є важливими засобами формування лідерських навичок у майбутніх соціальних працівників. Використання тренінгів, рольових ігор, дискусій, кейс-методу, групової роботи та цифрових технологій сприяє розвитку комунікативності, організаторських здібностей, емоційної стійкості та навичок професійної взаємодії. Ефективне

поєднання таких методів забезпечує підготовку соціально активних і професійно компетентних фахівців соціальної сфери.

2.3. Роль волонтерської діяльності, студентського самоврядування та соціальних проєктів у розвитку соціального лідерства

У сучасній системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників важливого значення набуває практична діяльність студентів, яка сприяє формуванню професійних компетентностей, розвитку комунікативних здібностей, відповідальності та соціальної активності. Особливу роль у цьому процесі відіграють волонтерська діяльність, студентське самоврядування та участь у соціальних проєктах. Саме ці напрями діяльності створюють умови для розвитку навичок соціального лідерства, організаторських умінь та готовності до професійної взаємодії.

Науковці зазначають, що формування соціального лідерства неможливе лише в межах аудиторного навчання [21]. Для розвитку лідерських якостей студенти повинні брати участь у практичній діяльності, яка передбачає взаємодію з людьми, організацію соціальних заходів та прийняття самостійних рішень. Саме тому волонтерська діяльність і студентські ініціативи є важливими складовими професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Волонтерська діяльність є одним із найбільш ефективних засобів розвитку соціального лідерства. Вона спрямована на добровільну допомогу людям, підтримку соціально вразливих категорій населення та участь у вирішенні суспільно важливих проблем [37]. У процесі волонтерської роботи студенти набувають практичного досвіду професійної взаємодії, розвивають відповідальність, емпатію та навички співпраці.

У Законі України «Про волонтерську діяльність» волонтерство визначається як добровільна, соціально спрямована та неприбуткова діяльність, що здійснюється шляхом надання допомоги [15]. Для майбутніх соціальних

працівників волонтерська діяльність є важливою формою професійного становлення та розвитку соціальної активності.

Участь студентів у волонтерських програмах сприяє розвитку професійної мотивації та формуванню гуманістичних цінностей. Майбутні соціальні працівники вчаться працювати з різними категоріями населення, організовувати соціальні заходи та надавати підтримку людям, які перебувають у складних життєвих обставинах [33].

Важливим напрямом волонтерської діяльності є участь студентів у соціальних акціях, благодійних заходах, роботі з дітьми, людьми похилого віку, особами з інвалідністю та внутрішньо переміщеними особами. Така діяльність сприяє розвитку комунікативності, стресостійкості та навичок професійної взаємодії [35].

На думку Daniel Goleman, ефективне лідерство пов'язане зі здатністю людини розуміти емоції інших та будувати конструктивні міжособистісні відносини [42]. Саме волонтерська діяльність створює умови для розвитку емоційного інтелекту, емпатії та навичок підтримки інших людей.

Поряд із волонтерською діяльністю важливу роль у формуванні соціального лідерства відіграє студентське самоврядування. Воно є формою організації студентського колективу, яка забезпечує участь студентів в управлінні освітнім процесом, організації заходів та реалізації студентських ініціатив [7].

Студентське самоврядування сприяє розвитку організаторських здібностей, відповідальності та навичок прийняття рішень. У процесі діяльності в органах самоврядування студенти навчаються планувати роботу, координувати діяльність групи, організовувати заходи та представляти інтереси студентської спільноти.

Таблиця 5. Роль студентського самоврядування у розвитку соціального лідерства

Напрямок діяльності	Результат
Організація заходів	Сприяє розвитку організаторських здібностей, уміння планувати та координувати діяльність студентського колективу. Формує навички відповідального ставлення до виконання завдань та управління спільною діяльністю.
Робота в команді	Формує навички співпраці, взаємодопомоги та ефективної комунікації між студентами. Розвиває здатність працювати у групі, досягати спільної мети та підтримувати конструктивні взаємини.
Представництво інтересів студентів	Сприяє розвитку відповідальності, ініціативності та навичок захисту прав та інтересів студентської молоді. Формує здатність вести переговори та представляти позицію колективу.
Участь у соціальних ініціативах	Сприяє розвитку соціальної активності, громадянської позиції та готовності брати участь у вирішенні соціальних проблем. Формує відповідальне ставлення до суспільної діяльності.
Проведення волонтерських акцій	Допомагає студентам набувати практичного досвіду соціальної діяльності, розвиває емпатію, гуманістичні цінності та навички взаємодії з різними категоріями населення.

Організація культурно-просвітницьких заходів	Сприяє розвитку творчих здібностей, комунікативності та навичок публічного виступу. Формує здатність організовувати масові заходи та працювати з аудиторією.
Координація студентських проєктів	Формує навички управління проєктною діяльністю, відповідальність за результати роботи та здатність організовувати командну взаємодію.

Участь у студентському самоврядуванні дозволяє майбутнім соціальним працівникам отримати досвід управлінської діяльності та формує готовність до професійного лідерства. Студенти навчаються працювати в колективі, вести переговори, вирішувати конфлікти та брати відповідальність за результати спільної роботи [31].

Важливим засобом розвитку соціального лідерства є реалізація соціальних проєктів. Проєктна діяльність дозволяє студентам поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю та сприяє розвитку професійних компетентностей [33].

Соціальний проєкт передбачає визначення проблеми, постановку мети, планування діяльності, розподіл обов'язків та оцінювання результатів роботи. Участь у таких проєктах формує у студентів ініціативність, самостійність, організаторські здібності та навички командної взаємодії.

У процесі проєктної діяльності студенти мають можливість реалізовувати власні ініціативи, брати участь у громадських програмах та взаємодіяти з різними соціальними інституціями. Така діяльність сприяє розвитку лідерських навичок та формуванню професійної самостійності [21].

На думку Stephen Covey, розвиток лідерських якостей відбувається через активну діяльність, відповідальність та практичний досвід [41]. Саме тому участь у волонтерській діяльності, студентському самоврядуванні та соціальних

проектах є важливою умовою професійного розвитку майбутніх соціальних працівників.

У сучасних умовах особливого значення набуває участь студентів у громадських ініціативах та партнерських програмах із соціальними установами й громадськими організаціями. Така співпраця дозволяє майбутнім фахівцям ознайомитися з особливостями професійної діяльності та набутти практичного досвіду роботи з різними категоріями населення [35].

Важливим результатом участі у волонтерській та проектній діяльності є формування професійної мотивації студентів. Майбутні соціальні працівники усвідомлюють значення своєї професії, розвивають відповідальне ставлення до професійної діяльності та прагнення до самовдосконалення [18].

Наукові дослідження підтверджують, що активна участь студентів у практичній діяльності позитивно впливає на розвиток професійних компетентностей та лідерських якостей [7]. Саме практичний досвід дозволяє майбутнім соціальним працівникам ефективно застосовувати знання у професійній діяльності та формувати готовність до роботи у соціальній сфері.

Таким чином, волонтерська діяльність, студентське самоврядування та соціальні проекти відіграють важливу роль у розвитку соціального лідерства майбутніх соціальних працівників. Вони сприяють формуванню професійних компетентностей, розвитку комунікативних здібностей, відповідальності, організаторських умінь та соціальної активності. Участь студентів у таких видах діяльності забезпечує поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом та створює умови для підготовки професійно компетентних і соціально активних фахівців соціальної сфери.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дипломної роботи досліджено організаційно-методичні основи формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Проведений аналіз дозволив визначити основні форми та методи

розвитку соціального лідерства у процесі професійної підготовки, охарактеризувати значення тренінгових технологій та інтерактивних методів навчання, а також обґрунтувати роль волонтерської діяльності, студентського самоврядування й соціальних проєктів у формуванні лідерських якостей студентів.

У процесі дослідження встановлено, що формування соціального лідерства є важливим складником професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Ефективний розвиток лідерських навичок можливий за умови поєднання теоретичного навчання з практичною діяльністю, що забезпечує формування професійних компетентностей, відповідальності, комунікативності та організаторських здібностей [21; 31].

Під час виконання третього завдання дослідження визначено теоретичні підходи та ефективні методи формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. З'ясовано, що найбільш результативними є інтерактивні форми навчання, які забезпечують активну участь студентів у професійній взаємодії та практичній діяльності [31]. Встановлено, що тренінги, дискусії, рольові ігри, кейс-метод, мозковий штурм і проєктна діяльність сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, здатності до прийняття рішень та роботи в команді [34].

У ході дослідження з'ясовано, що тренінгові технології є одним із найбільш ефективних засобів розвитку соціального лідерства. Вони створюють умови для формування практичних навичок, розвитку емоційного інтелекту, професійної комунікації та організаторських здібностей [42]. Використання інтерактивних методів навчання сприяє підвищенню активності студентів, розвитку самостійності та відповідального ставлення до професійної діяльності [7].

Важливим результатом дослідження стало визначення ролі волонтерської діяльності у професійному становленні майбутніх соціальних працівників. Встановлено, що участь студентів у волонтерських програмах сприяє розвитку

емпатії, соціальної активності, відповідальності та професійної мотивації [15; 37]. Волонтерська діяльність дозволяє студентам отримати практичний досвід взаємодії з різними категоріями населення та формує готовність до професійної діяльності у соціальній сфері.

У процесі аналізу студентського самоврядування визначено, що воно є важливою формою розвитку організаторських здібностей та управлінських навичок студентів. Участь у діяльності органів самоврядування сприяє формуванню відповідальності, ініціативності, навичок співпраці та прийняття рішень [31]. Майбутні соціальні працівники набувають досвіду командної роботи, організації заходів та представлення інтересів студентської спільноти.

Також встановлено, що важливу роль у розвитку соціального лідерства відіграє проєктна діяльність. Участь студентів у соціальних проєктах сприяє розвитку навичок планування, координації діяльності, аналізу соціальних проблем та реалізації власних ініціатив [33]. Соціальні проєкти забезпечують поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом та сприяють формуванню професійної самостійності студентів.

Проведений аналіз підтвердив, що ефективне формування навичок соціального лідерства потребує створення сприятливого освітнього середовища, у якому студенти матимуть можливість брати активну участь у практичній діяльності, волонтерських програмах, тренінгах та соціальних ініціативах [21; 41]. Важливу роль у цьому процесі відіграє підтримка студентської активності та використання сучасних інтерактивних методів професійної підготовки.

Отже, результати дослідження засвідчили, що формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників є комплексним процесом, який поєднує професійну підготовку, практичну діяльність та розвиток особистісних якостей. Використання тренінгових технологій, інтерактивних методів навчання, волонтерської діяльності, студентського самоврядування та соціальних проєктів забезпечує розвиток професійних компетентностей, соціальної активності та готовності студентів до ефективної професійної діяльності у соціальній сфері.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

3.1. Організація та методика емпіричного дослідження

Формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників потребує не лише теоретичного обґрунтування, а й практичного дослідження рівня розвитку лідерських якостей, комунікативних умінь та організаторських здібностей студентів. З цією метою було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на діагностику рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».

Дослідження проводилося на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України, кафедри соціальної роботи та реабілітації. У дослідженні взяли участь 40 студентів 4 курсу спеціальності «Соціальна робота».

Метою дослідження було визначення рівня сформованості навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників та виявлення факторів, що впливають на їх розвиток у процесі професійної підготовки.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- визначити критерії та показники сформованості соціального лідерства;
- дослідити рівень розвитку комунікативних, організаторських і лідерських якостей студентів;
- проаналізувати вплив волонтерської діяльності та студентської активності на розвиток соціального лідерства.

У процесі дослідження використовувалися теоретичні та емпіричні методи: аналіз наукової літератури, анкетування, спостереження та самооцінка. Комплексне використання методів дозволило більш об'єктивно оцінити рівень розвитку соціального лідерства у студентів [21; 31].

Таблиця 6. Методи емпіричного дослідження

Метод	Мета використання
Аналіз наукової літератури	Теоретичне обґрунтування проблеми формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників, вивчення наукових підходів, понять, принципів і методів професійної підготовки. Дозволив визначити основні напрями дослідження та сформулювати теоретичну основу роботи.
Анкетування	Визначення рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота». Дало можливість отримати інформацію про комунікативні здібності, організаторські навички, соціальну активність, мотивацію та готовність студентів до лідерської діяльності.
Спостереження	Аналіз поведінки студентів у процесі навчальної, волонтерської та групової діяльності. Дозволило оцінити особливості взаємодії студентів у колективі, рівень ініціативності, активності та здатності до командної роботи.
Самооцінка	Оцінювання студентами власних лідерських якостей, професійних здібностей та рівня готовності до соціальної діяльності. Сприяло виявленню рівня впевненості у власних можливостях та прагнення до професійного саморозвитку.

Для оцінювання рівня сформованості соціального лідерства було визначено три основні критерії: мотиваційний, комунікативний та організаційний.

Таблиця 7. Критерії та показники сформованості соціального лідерства

Критерій	Показники
Мотиваційний	Професійна мотивація, соціальна активність
Комунікативний	Навички спілкування, робота в команді
Організаційний	Ініціативність, відповідальність, організаторські здібності

Результати анкетування показали, що більшість студентів мають достатній рівень комунікативних навичок та готовності до взаємодії з людьми. Зокрема, 70 % опитаних зазначили, що легко працюють у команді, 20 % іноді відчують труднощі у груповій роботі, а 10 % вказали на недостатній рівень комунікативних умінь.

Також було встановлено, що 65 % студентів брали участь в організації студентських заходів, волонтерських акцій або соціальних проєктів. Крім того, 75 % опитаних зазначили, що мають досвід волонтерської діяльності, що позитивно впливає на розвиток відповідальності, емпатії та соціальної активності [33].

Під час самооцінки 30 % студентів визначили власний рівень лідерських якостей як високий, 55 % - як середній, а 15 % - як низький. Більшість студентів зазначили, що готові до командної роботи, однак не завжди впевнені у власних організаторських здібностях.

Таблиця 8. Загальний рівень сформованості соціального лідерства

Рівень	Кількість студентів	%
Високий	11	27,5 %
Середній	23	57,5 %
Низький	6	15 %

Під час спостереження було встановлено, що студенти з високим рівнем соціальної активності більш упевнено взаємодіють у групі, проявляють ініціативність та беруть активну участь у практичній діяльності. Водночас частина студентів демонструвала недостатню впевненість та пасивність у процесі командної роботи.

Отримані результати свідчать про те, що більшість студентів мають середній рівень сформованості навичок соціального лідерства. Найбільш розвиненими виявилися комунікативні навички та готовність до соціальної взаємодії, тоді як організаторські здібності та впевненість у власних лідерських можливостях потребують подальшого розвитку.

Результати проведеної діагностики підтвердили необхідність розроблення та впровадження тренінгової програми, спрямованої на формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».

3.2. Розроблення та впровадження тренінгової програми формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота»

Результати проведеної діагностики рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» засвідчили необхідність удосконалення практичної підготовки майбутніх соціальних працівників. Зокрема, було встановлено, що значна частина студентів потребує розвитку організаторських здібностей, підвищення впевненості у власних

лідерських можливостях, удосконалення навичок командної взаємодії та професійної комунікації. У зв'язку з цим було розроблено тренінгову програму формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».

Тренінгова програма спрямована на розвиток професійно значущих лідерських якостей майбутніх соціальних працівників, формування комунікативних та організаторських навичок, розвиток відповідальності, ініціативності, емоційного інтелекту та готовності до соціальної діяльності.

Основною метою тренінгової програми є формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» шляхом використання інтерактивних форм навчання, групової взаємодії та практичної діяльності.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання програми:

- розвинути комунікативні навички студентів;
- сформувати навички командної роботи;
- удосконалити організаторські здібності та навички прийняття рішень;
- підвищити рівень соціальної активності та професійної мотивації;
- сприяти розвитку відповідальності, емпатії та лідерських якостей;
- сформувати готовність до професійної взаємодії у сфері соціальної роботи.

Під час розроблення програми враховувалися принципи добровільності, активної участі, практичної спрямованості, відкритості до взаємодії та професійної етичності. Особлива увага приділялася створенню умов для розвитку самостійності студентів, їхньої ініціативності та здатності до співпраці.

Програма розрахована на студентів 4 курсу спеціальності «Соціальна робота» та включає 8 тренінгових занять тривалістю 1,5–2 години кожне. Заняття проводилися у груповій формі із використанням інтерактивних методів навчання.

Структура тренінгової програми формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота»:

Тренінгова програма складалася з восьми занять, кожне з яких було спрямоване на розвиток окремих складових соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Заняття проводилися у формі групової роботи із використанням інтерактивних методів навчання, практичних вправ, дискусій, аналізу професійних ситуацій та елементів тренінгової взаємодії.

Перше заняття - «Соціальне лідерство та роль лідера у соціальній роботі» - було спрямоване на формування у студентів розуміння сутності соціального лідерства, ролі соціального лідера у професійній діяльності та значення лідерських якостей для майбутнього соціального працівника. Під час заняття використовувалися вправи на самопрезентацію, групові обговорення та аналіз професійних ситуацій. Очікуваним результатом стало формування мотивації до професійного саморозвитку та усвідомлення соціальної відповідальності.

Друге заняття - «Комунікативні навички соціального працівника» - мало на меті розвиток навичок професійного спілкування, активного слухання та конструктивної взаємодії з людьми. Студенти брали участь у рольових іграх, виконували вправи на розвиток комунікації та аналізували ситуації професійного спілкування. У результаті заняття передбачалося вдосконалення навичок діалогу, емпатії, толерантності та вміння працювати з різними категоріями населення.

Третє заняття - «Командна робота та організація групової діяльності» - було присвячене формуванню навичок співпраці, розподілу ролей та організації групової діяльності. Під час заняття студенти виконували командні вправи, працювали у малих групах та розробляли спільні рішення професійних ситуацій. Очікуваним результатом було формування навичок командної взаємодії, відповідальності та здатності координувати діяльність групи.

Четверте заняття - «Лідерство, відповідальність та прийняття рішень» - спрямовувалося на розвиток організаторських здібностей, відповідальності та впевненості у власних можливостях. У процесі заняття використовувалися аналіз кейсів, моделювання професійних ситуацій та вправи на прийняття рішень.

Студенти вчилися оцінювати наслідки власних рішень та брати відповідальність за результати діяльності.

П'яте заняття - «Емоційний інтелект та вирішення конфліктів» - мало на меті розвиток навичок емоційної саморегуляції та конструктивного вирішення конфліктних ситуацій. Студенти виконували вправи на розпізнавання емоцій, аналізували конфліктні ситуації та обговорювали способи професійної взаємодії у складних умовах. Результатом заняття стало вдосконалення навичок самоконтролю, емоційної стійкості та професійної комунікації.

Шосте заняття - «Соціальні ініціативи та волонтерська діяльність» - було спрямоване на розвиток соціальної активності та готовності до реалізації соціальних проєктів. Студенти працювали над створенням власних соціальних ініціатив, визначали етапи реалізації проєктів та презентували результати роботи. Це сприяло розвитку організаторських здібностей, ініціативності та відповідальності.

Сьоме заняття - «Професійна мотивація та саморозвиток соціального працівника» - передбачало формування у студентів готовності до професійного самовдосконалення та усвідомлення важливості постійного розвитку у сфері соціальної роботи. Учасники тренінгу виконували вправи на самооцінку, аналізували власні сильні сторони та складали індивідуальні плани професійного розвитку.

Восьме заняття - «Я - майбутній соціальний лідер» - було підсумковим та спрямовувалося на узагальнення отриманих знань і навичок. Студенти брали участь у рефлексивних вправах, презентували результати власної роботи та обговорювали особистісні зміни, які відбулися під час проходження тренінгової програми. Підсумкове заняття сприяло закріпленню навичок соціального лідерства, підвищенню впевненості у власних професійних можливостях та розвитку готовності до майбутньої професійної діяльності.

Перше заняття було присвячене ознайомленню студентів із поняттям соціального лідерства, його значенням у професійній діяльності соціального

працівника та основними характеристиками соціального лідера. Під час заняття використовувалися вправи на самопрезентацію, обговорення професійних ситуацій та визначення особистісних якостей лідера.

Особливу увагу приділяли формуванню усвідомлення соціальної відповідальності майбутнього соціального працівника. Студенти аналізували приклади діяльності соціальних працівників та визначали якості, необхідні для ефективної взаємодії з різними категоріями населення.

Друге заняття було спрямоване на розвиток комунікативних навичок. Використовувалися вправи на активне слухання, розвиток навичок діалогу, публічного виступу та конструктивної взаємодії у групі. Студенти виконували практичні завдання, пов'язані з моделюванням професійних ситуацій у сфері соціальної роботи.

У процесі заняття значна увага приділялася розвитку навичок емпатії, толерантності та вмінню враховувати позицію іншої людини. Також студенти вчилися працювати з конфліктними ситуаціями та знаходити конструктивні способи їх вирішення.

Третє заняття передбачало розвиток навичок командної роботи та організації групової діяльності. Студенти виконували групові вправи, спрямовані на розподіл ролей, спільне планування діяльності та прийняття рішень. Учасники тренінгу мали можливість проявити ініціативність та спробувати себе у ролі координатора групи.

Важливим елементом заняття стало виконання практичного завдання щодо організації соціального заходу для певної категорії населення. Це сприяло розвитку організаторських здібностей, відповідальності та навичок співпраці.

Четверте заняття було присвячене розвитку лідерських якостей, відповідальності та навичок прийняття рішень. Студенти аналізували професійні ситуації, у яких необхідно було прийняти рішення та організувати взаємодію учасників групи.

Під час заняття використовувалися методи аналізу ситуацій, рольові ігри та групові обговорення. Студенти вчилися оцінювати можливі наслідки прийнятих рішень та визначати оптимальні способи вирішення професійних проблем.

П'яте заняття було спрямоване на розвиток емоційного інтелекту та навичок конструктивного вирішення конфліктів. Студенти виконували вправи на розпізнавання емоцій, розвиток самоконтролю та ефективної взаємодії у стресових ситуаціях.

Особлива увага приділялася формуванню навичок професійної поведінки у складних життєвих обставинах клієнтів. Учасники тренінгу аналізували способи підтримки людини у кризовій ситуації та особливості професійного спілкування у соціальній роботі.

Шосте заняття було присвячене розвитку соціальної активності та готовності до участі у волонтерській діяльності та соціальних проєктах. Студенти працювали над створенням мініпроєктів соціальної спрямованості, визначали мету, цільову аудиторію та основні етапи реалізації соціальної ініціативи.

Виконання таких завдань сприяло розвитку навичок планування, організації діяльності, відповідальності та командної взаємодії. Крім того, студенти мали можливість застосувати набуті знання та навички у практичній діяльності.

Під час реалізації тренінгової програми використовувалися різні інтерактивні методи навчання: рольові ігри, дискусії, аналіз професійних ситуацій, групові вправи, мозковий штурм та метод проєктів. Використання інтерактивних форм роботи сприяло активному залученню студентів до освітнього процесу та розвитку практичних навичок соціального лідерства.

Таблиця 9. Методи та форми роботи у тренінговій програмі

Метод	Мета використання
Рольові ігри	Формування навичок професійної взаємодії
Дискусії	Розвиток критичного мислення та комунікативності
Групові вправи	Формування навичок командної роботи
Аналіз ситуацій	Розвиток навичок прийняття рішень
Мозковий штурм	Розвиток ініціативності та творчого мислення
Метод проєктів	Формування організаторських здібностей

У процесі реалізації програми студенти демонстрували підвищення активності, готовності до взаємодії та зацікавленості у професійному розвитку. Більшість учасників позитивно оцінили практичну спрямованість тренінгових занять та можливість працювати у команді.

Проведення тренінгової програми підтвердило ефективність використання інтерактивних методів навчання у процесі формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Використання групових форм роботи, аналізу професійних ситуацій та практичних завдань сприяло розвитку комунікативних, організаторських та лідерських якостей студентів.

Таким чином, розроблена тренінгова програма є доцільною формою розвитку навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота». Її використання у процесі професійної підготовки сприяє формуванню соціальної активності, відповідальності, професійної мотивації та готовності майбутніх соціальних працівників до ефективної професійної діяльності.

3.3. Аналіз результатів дослідження та практичні рекомендації щодо вдосконалення формування соціального лідерства

Після проведення діагностики рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» та впровадження тренінгової програми було здійснено аналіз отриманих результатів. Основною метою цього етапу дослідження стало визначення ефективності запропонованої програми та оцінювання її впливу на розвиток лідерських, комунікативних і організаторських якостей майбутніх соціальних працівників.

Аналіз результатів проводився шляхом повторного анкетування, спостереження за діяльністю студентів у процесі тренінгових занять та самооцінки учасників програми. Повторна діагностика дозволила порівняти показники рівня сформованості соціального лідерства до та після впровадження тренінгової програми.

У процесі аналізу результатів було встановлено позитивні зміни у розвитку комунікативних навичок студентів. Після проходження тренінгової програми більшість учасників стали активніше взаємодіяти у групі, впевненіше висловлювати власну думку та брати участь у спільному обговоренні професійних ситуацій. Студенти демонстрували кращі навички командної роботи, вміння слухати співрозмовника та конструктивно вирішувати конфліктні ситуації.

Позитивні зміни також спостерігалися у розвитку організаторських здібностей студентів. Учасники тренінгової програми почали активніше проявляти ініціативу під час виконання групових завдань, частіше брали на себе відповідальність за організацію діяльності команди та пропонували власні ідеї щодо вирішення поставлених завдань.

Під час повторного анкетування було встановлено, що кількість студентів із високим рівнем сформованості навичок соціального лідерства збільшилася, а кількість студентів із низьким рівнем зменшилася.

Таблиця 10. Динаміка рівня сформованості соціального лідерства

Рівень	До впровадження програми	Після впровадження програми
Високий	27,5 %	42,5 %
Середній	57,5 %	47,5 %
Низький	15 %	10 %

Отримані результати свідчать про ефективність використання тренінгової програми у процесі формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Найбільш помітні зміни відбулися у розвитку комунікативних навичок, організаторських здібностей та впевненості студентів у власних професійних можливостях.

Під час спостереження було встановлено, що студенти стали більш активними у процесі групової взаємодії, частіше проявляли ініціативність та готовність до співпраці. Значна частина учасників продемонструвала підвищення рівня відповідальності та зацікавленості у соціальній діяльності.

Особливу роль у розвитку соціального лідерства відіграло використання інтерактивних методів навчання. Рольові ігри, аналіз професійних ситуацій, групові вправи та метод проєктів сприяли формуванню практичних навичок взаємодії, прийняття рішень та організації діяльності. Студенти мали можливість застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях, що позитивно вплинуло на рівень їхньої професійної підготовки.

У процесі дослідження також було встановлено, що найбільш ефективному формуванню соціального лідерства сприяють:

- участь у волонтерській діяльності;
- залучення студентів до соціальних проєктів;
- використання тренінгових форм навчання;
- організація командної роботи;
- поєднання теоретичної та практичної підготовки.

Водночас результати дослідження показали, що окремі студенти все ще потребують подальшого розвитку впевненості у власних можливостях, навичок прийняття рішень та організації діяльності групи. Це свідчить про необхідність систематичного використання практикоорієнтованих методів підготовки майбутніх соціальних працівників.

На основі результатів дослідження було розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота».

Насамперед доцільно активніше впроваджувати тренінгові технології у процес професійної підготовки студентів. Використання інтерактивних методів навчання сприяє розвитку комунікативних навичок, організаторських здібностей та професійної активності майбутніх соціальних працівників.

Важливим напрямом є розширення можливостей для участі студентів у волонтерській діяльності, соціальних проєктах та студентському самоврядуванні. Саме практична діяльність дозволяє студентам формувати навички відповідальності, командної взаємодії та професійного лідерства.

Доцільним є також створення сприятливого освітнього середовища, яке стимулюватиме студентів до прояву ініціативності, самостійності та активної участі у професійній діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє підтримка викладачів та організація практичних форм роботи.

Крім того, рекомендується систематично проводити тренінги, практичні заняття та групові проєкти, спрямовані на розвиток лідерських якостей майбутніх соціальних працівників. Це сприятиме підвищенню рівня професійної готовності студентів до роботи у сфері соціальної роботи.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтвердили ефективність тренінгової програми формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота». Використання інтерактивних методів навчання, залучення студентів до практичної діяльності та розвиток соціальної активності позитивно впливають на формування професійно

значущих лідерських якостей майбутніх соціальних працівників. Отримані результати підтверджують необхідність подальшого вдосконалення форм і методів професійної підготовки студентів з урахуванням розвитку соціального лідерства.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі дипломної роботи було здійснено емпіричне дослідження рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» та розроблено тренінгову програму, спрямовану на розвиток професійно значущих лідерських якостей майбутніх соціальних працівників.

Дослідження проводилося на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України, кафедри соціальної роботи та реабілітації. У дослідженні взяли участь студенти 3-4 курсів спеціальності «Соціальна робота». Для досягнення мети дослідження було використано комплекс взаємопов'язаних методів, зокрема аналіз наукової літератури, анкетування, спостереження та самооцінку. Поєднання кількох методів дослідження дозволило більш об'єктивно оцінити рівень розвитку соціального лідерства у студентів та визначити особливості формування лідерських якостей у процесі професійної підготовки.

У процесі діагностики було визначено основні критерії сформованості навичок соціального лідерства: мотиваційний, комунікативний та організаційний. Встановлено, що найбільш розвиненими у студентів є комунікативні навички та готовність до соціальної взаємодії. Більшість учасників дослідження продемонстрували достатній рівень здатності до роботи в команді, професійного спілкування та співпраці з іншими людьми. Водночас результати дослідження показали, що частина студентів має недостатньо сформовані організаторські здібності, невисокий рівень упевненості у власних можливостях та недостатній практичний досвід реалізації лідерських функцій.

Результати дослідження підтвердили, що важливу роль у формуванні соціального лідерства відіграє участь студентів у волонтерській діяльності, соціальних ініціативах та студентському самоврядуванні. Студенти, які брали активну участь у громадській діяльності, демонстрували вищий рівень комунікативності, відповідальності, ініціативності та професійної мотивації. Такі результати узгоджуються з науковими підходами щодо значення практичної діяльності у процесі розвитку лідерських якостей майбутніх фахівців соціальної сфери.

У межах дослідження було розроблено та впроваджено тренінгову програму формування навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота». Програма включала систему тренінгових занять, спрямованих на розвиток комунікативних умінь, організаторських здібностей, емоційного інтелекту, навичок командної взаємодії та професійної відповідальності.

Під час реалізації програми використовувалися інтерактивні методи навчання: рольові ігри, аналіз професійних ситуацій, групові вправи, дискусії, мозковий штурм та метод проєктів. Використання інтерактивних форм роботи забезпечило активне залучення студентів до практичної діяльності, сприяло розвитку ініціативності та формуванню навичок прийняття рішень. Науковці зазначають, що тренінгові технології є одним із найбільш ефективних засобів розвитку професійних компетентностей та лідерських якостей студентської молоді [26; 35].

Проведений аналіз результатів після впровадження тренінгової програми засвідчив позитивну динаміку у розвитку навичок соціального лідерства у студентів. Зокрема, підвищився рівень комунікативності, відповідальності, соціальної активності та готовності до роботи у команді. Студенти стали активніше проявляти ініціативу під час виконання практичних завдань, упевненіше брати на себе організаторські функції та ефективніше взаємодіяти у групі.

У процесі дослідження було встановлено, що найбільш ефективними умовами формування навичок соціального лідерства є:

- використання інтерактивних методів навчання;
- поєднання теоретичної та практичної підготовки;
- залучення студентів до волонтерської діяльності;
- участь у соціальних проєктах та студентському самоврядуванні;
- створення сприятливого освітнього середовища для розвитку

ініціативності та професійної активності студентів.

Результати дослідження підтвердили положення про те, що розвиток соціального лідерства є важливою складовою професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. На думку Daniel Goleman, розвиток емоційного інтелекту, комунікативних навичок та здатності до взаємодії є необхідною умовою ефективної лідерської діяльності. Також Stephen Covey наголошував, що лідерські якості формуються через постійну практичну діяльність, відповідальність та готовність до саморозвитку. Результати проведеного дослідження підтвердили ці наукові підходи.

Отже, результати третього розділу дозволили встановити, що рівень сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» є переважно середнім, а впровадження тренінгової програми позитивно впливає на розвиток лідерських, комунікативних та організаторських якостей майбутніх соціальних працівників. Проведене дослідження підтвердило доцільність використання тренінгових технологій та практикоорієнтованих методів навчання у процесі професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота».

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичне та емпіричне дослідження проблеми формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Актуальність теми зумовлена сучасними змінами у соціальній сфері, зростанням ролі соціального працівника у вирішенні суспільних проблем, необхідністю професійної взаємодії з різними категоріями населення та потребою у фахівцях, здатних ефективно організовувати соціальну діяльність, приймати відповідальні рішення та координувати роботу в команді.

У процесі дослідження встановлено, що соціальне лідерство є важливою складовою професійної компетентності соціального працівника. Воно охоплює сукупність особистісних якостей, професійних умінь, комунікативних здібностей та організаторських навичок, які забезпечують ефективну взаємодію з людьми, здатність до управління соціальними процесами та реалізації соціальних ініціатив. Соціальне лідерство у сфері соціальної роботи розглядається як здатність фахівця впливати на соціальні процеси, організовувати діяльність групи, підтримувати соціальну активність та сприяти вирішенню соціальних проблем.

У межах першого завдання дослідження проаналізовано сутність і зміст поняття соціального лідерства у соціальній роботі. Визначено, що соціальне лідерство є інтегрованою характеристикою особистості майбутнього соціального працівника, яка включає професійну мотивацію, відповідальність, ініціативність, здатність до співпраці та готовність до організації соціальної діяльності. Установлено, що ефективне соціальне лідерство базується на гуманістичних цінностях, професійній етиці та готовності до надання соціальної підтримки різним категоріям населення.

У процесі дослідження визначено, що важливими професійно значущими якостями соціального лідера є комунікативність, емпатія, відповідальність, стресостійкість, організаторські здібності, емоційний інтелект та здатність до прийняття рішень. З'ясовано, що розвиток цих якостей є необхідною умовою

професійного становлення майбутнього соціального працівника та підвищення ефективності його професійної діяльності.

Під час виконання другого завдання дослідження охарактеризовано основні теоретичні підходи та методи формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Встановлено, що ефективне формування лідерських якостей можливе за умови використання інтерактивних методів навчання, тренінгових технологій, проєктної діяльності та практичної підготовки студентів. Найбільш результативними визначено тренінги, рольові ігри, кейс-метод, дискусії, мозковий штурм та групові форми роботи, які забезпечують активну участь студентів у професійній взаємодії та сприяють розвитку навичок командної роботи.

У дослідженні встановлено, що важливу роль у формуванні соціального лідерства відіграє практична діяльність студентів. Волонтерська діяльність, участь у соціальних проєктах, громадських ініціативах та студентському самоврядуванні створюють умови для розвитку відповідальності, ініціативності, професійної мотивації та організаторських здібностей. Практичний досвід дозволяє майбутнім соціальним працівникам застосовувати теоретичні знання у професійній діяльності та формувати готовність до роботи у соціальній сфері.

Важливою складовою ефективного лідерства є емоційний інтелект, який забезпечує здатність людини до ефективної взаємодії, розуміння емоцій інших людей та побудови конструктивної комунікації. Проведене дослідження підтвердило, що студенти з вищим рівнем соціальної активності та практичного досвіду демонструють кращі комунікативні навички та вищий рівень професійної мотивації.

У межах третього завдання дослідження проаналізовано організаційно-методичні основи формування навичок соціального лідерства у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Установлено, що ефективний розвиток лідерських якостей забезпечується створенням

сприятливого освітнього середовища, використанням інтерактивних форм навчання та активним залученням студентів до практичної діяльності.

Дослідження показало, що тренінгові технології є одним із найбільш ефективних засобів розвитку соціального лідерства. Використання тренінгів сприяє розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту, здатності до прийняття рішень та організації командної роботи. Важливу роль також відіграють інтерактивні методи навчання, які забезпечують активну участь студентів у професійній взаємодії та створюють умови для розвитку критичного мислення й самостійності.

У процесі дослідження встановлено, що волонтерська діяльність та участь у соціальних проєктах позитивно впливають на розвиток соціального лідерства. Студенти, які беруть участь у волонтерських програмах та громадських ініціативах, демонструють вищий рівень відповідальності, соціальної активності та професійної готовності до роботи у соціальній сфері. Участь у студентському самоврядуванні сприяє розвитку управлінських навичок, організаторських здібностей та здатності до командної взаємодії.

У межах четвертого завдання проведено емпіричне дослідження рівня сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота» на базі Національний університет біоресурсів і природокористування України, кафедри соціальної роботи та реабілітації. Для дослідження використовувалися анкетування, спостереження та метод самооцінки, що дозволило комплексно оцінити рівень розвитку комунікативних, організаторських та лідерських здібностей студентів.

Результати емпіричного дослідження показали, що більшість студентів мають середній рівень сформованості соціального лідерства. Найбільш розвиненими виявилися комунікативні навички та готовність до взаємодії з людьми. Водночас встановлено, що частина студентів потребує подальшого розвитку організаторських здібностей, упевненості у власних лідерських можливостях та практичного досвіду управлінської діяльності.

У процесі дослідження визначено, що студенти, які беруть активну участь у волонтерській діяльності, соціальних проєктах та студентському самоврядуванні, демонструють вищий рівень соціальної активності, професійної мотивації та лідерських якостей. Це підтверджує важливість практичної діяльності у формуванні професійної компетентності майбутніх соціальних працівників.

На думку Stephen Covey, розвиток лідерських якостей потребує системної практичної діяльності, саморозвитку та готовності брати відповідальність за результати спільної роботи. Результати дослідження підтвердили, що ефективне формування соціального лідерства можливе лише за умови поєднання теоретичної підготовки з активною практичною діяльністю студентів.

На основі результатів дослідження розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу формування навичок соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників. Зокрема, визначено доцільність:

- активнішого використання тренінгових технологій та інтерактивних методів навчання;
- розширення можливостей для участі студентів у волонтерській діяльності та соціальних проєктах;
- розвитку студентського самоврядування та підтримки студентських ініціатив;
- організації практичних занять, спрямованих на розвиток комунікативних та організаторських навичок;
- створення освітнього середовища, яке сприятиме розвитку професійної мотивації, соціальної активності та відповідальності студентів.

Отже, результати проведеного дослідження підтвердили, що формування навичок соціального лідерства є важливою умовою професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Ефективний розвиток соціального лідерства забезпечується поєднанням теоретичної підготовки, практичної діяльності, інтерактивних методів навчання та активної участі студентів у громадському

житті. Запропоновані практичні рекомендації можуть бути використані у процесі професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота» з метою підвищення рівня їхньої професійної компетентності та готовності до майбутньої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Албул І. Лідерство у соціальній роботі: теоретичний аспект // Соціальна робота та соціальна освіта. 2018. №1. С. 7–15. DOI: 10.31499/2618-0715.1.2018.154353.
2. Бибик Д. Становлення феномену соціального лідерства у науковому просторі соціальної роботи // Вісник КНУ. Соціальна робота. 2021. №7. С. 14–18. DOI: 10.17721/2616-7786.2021/7-1/2.
3. Bybyk D. Structure of Social Leadership of Future Social Workers in the Field of Social Work // Social Work and Education. 2021. Vol. 8(2). P. 138–151. DOI: 10.25128/2520-6230.21.2.1.
4. Лебедик Л. Інтерактивні технології формування лідерства у соціальній роботі // Лідери XXI століття. Харків, 2023. С. 58–61.
5. Літвінова Л. Роль лідерських якостей соціальних працівників у формуванні ефективних команд в соціальній сфері // Вісник ПДТУ. 2024. №12. С. 97–103.
6. Постоленко І. Комунікативне лідерство: загальна концепція // Соціальна робота та соціальна освіта. 2022. №2(9). С. 112–120.
7. Акімова Т. Розвиток лідерства у майбутніх соціальних працівників // Виклики та перспективи розвитку спеціальності «Соціальна робота». 2022. С. 403–421.
8. Невкрита Ю. Соціально-педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх соціальних працівників : магістерська робота. Київ, 2024.
9. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Київ : Центр учбової літератури, 2020.
10. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді. Київ : Центр навчальної літератури, 2018.
11. Бочарова В. Г. Соціальне лідерство в молодіжному середовищі. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019.
12. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академвидав, 2019.

13. Галагузова М. Соціальна педагогіка. Київ : Центр навчальної літератури, 2017.
14. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 2018.
15. Дубич К. В. Лідерство та командоутворення у соціальній сфері. Київ : Каравела, 2021.
16. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Зверєвої. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2019.
17. Зверєва І. Д. Соціальна педагогіка: теорія і технології. Київ : Центр навчальної літератури, 2020.
18. Капська А. Й. Соціальна робота. Київ : Центр навчальної літератури, 2017.
19. Капська А. Й. Технології соціальної роботи. Київ : Слово, 2021.
20. Караман О. Л. Теорія та практика соціальної роботи. Луганськ : Альма-матер, 2018.
21. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників у сучасних умовах. Київ : ДП «Вид. дім “Персонал”», 2020.
22. Клименюк Н. В. Формування лідерських якостей студентської молоді. Одеса : Фенікс, 2019.
23. Ковальчук Г. Social leadership of the university in implementing social inclusion and community cohesion // Університети і лідерство. 2025. №19. С. 61–77.
24. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації. Київ : Грамота, 2020.
25. Максимовський С. Д. Професійна компетентність соціального працівника. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019.
26. Мигович І. І. Соціальна робота: вступ до спеціальності. Ужгород : Говерла, 2018.
27. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Київ : Кондор, 2019.
28. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід в освіті. Київ : К.І.С., 2018.

29. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія. Київ : Академвидав, 2021.
30. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка. Київ : Кондор, 2020.
31. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2018.
32. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки. Київ : Академвидав, 2019.
33. Семігіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, 2020.
34. Сисоєва С. О. Педагогічні технології у вищій освіті. Київ : ВІПОЛ, 2019.
35. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика. Київ : Знання, 2018.
36. Фурман А. В. Психологія особистості та лідерства. Тернопіль : Економічна думка, 2020.
37. Чайковська О. М. Формування соціальної активності студентської молоді. Львів : Сполом, 2019.
38. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Київ : Центр навчальної літератури, 2021.
39. Northouse G. Leadership: Theory and Practice. 8th ed. Thousand Oaks : Sage Publications, 2019.
40. Maxwell J. The 21 Irrefutable Laws of Leadership. Nashville : Thomas Nelson, 2007.
41. Covey S. The 7 Habits of Highly Effective People. New York : Free Press, 2020.
42. Goleman D. Emotional Intelligence. New York : Bantam Books, 2019.
43. Peters S. C. Defining Social Work Leadership: A Theoretical and Conceptual Review and Analysis // Journal of Social Work Practice. 2017. Vol. 32(1). P. 31–44.

44. Lawler J., Bilson A. Social Work Management and Leadership. London : Routledge, 2013.
45. Heifetz R. Leadership Without Easy Answers. Harvard University Press, 1998.
46. Hackman M., Johnson C. Leadership: A Communication Perspective. Long Grove : Waveland Press, 2018.
47. Johansson C., Miller V., Hamrin S. Communicative Leadership. Sweden : Mid Sweden University, 2011.
48. Fairhurst G. The Power of Framing: Creating the Language of Leadership. San Francisco : Jossey-Bass, 2010.
49. Diaz-Saenz H. Transformational Leadership // The SAGE Handbook of Leadership. Thousand Oaks : Sage, 2011. P. 299–310.
50. Lovejoy K., Saxton G. Information, Community, and Action: How Nonprofit Organizations Use Social Media // Journal of Computer-Mediated Communication. 2012. Vol. 17(3). P. 337–353.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анонімна анкета «Рівень сформованості навичок соціального лідерства у студентів спеціальності «Соціальна робота»»

Блок 1. Загальна інформація

1. Ваш курс навчання:

- ☐ 2 курс
- ☐ 3 курс
- ☐ 4 курс

2. Чи брали Ви участь у волонтерській діяльності?

- ☐ Так, постійно
- ☐ Іноді беру участь
- ☐ Брав(ла) участь декілька разів
- ☐ Не брав(ла) участі

3. Чи берете Ви участь у студентському самоврядуванні або громадських ініціативах?

- ☐ Так, активно беру участь
- ☐ Іноді беру участь
- ☐ Рідко беру участь
- ☐ Не беру участі

4. Як Ви оцінюєте власну активність у навчальній та громадській діяльності?

- ☐ Висока
- ☐ Достатня

- ☐ Середня
- ☐ Низька

Блок 2. Оцінка навичок соціального лідерства

Інструкція: Оцініть, наскільки наведені твердження відповідають Вам.

Оцінка	Значення
5	Повністю погоджуюся
4	Скоріше погоджуюся
3	Частково погоджуюся
2	Скоріше не погоджуюся
1	Не погоджуюся

Комунікативні навички

5. Мені легко встановлювати контакт із новими людьми.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

6. Я вмію підтримувати конструктивне спілкування у групі.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

7. Я можу аргументовано висловлювати власну думку.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

8. Я вмію слухати та враховувати думки інших людей.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Організаторські здібності

9. Я готовий(а) брати відповідальність за організацію спільної діяльності.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

10. Я вмію планувати свою діяльність та діяльність групи.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

11. Я здатний(а) координувати роботу інших людей.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

12. У складних ситуаціях я намагаюся знаходити рішення, а не уникати відповідальності.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Соціальна активність та лідерські якості

13. Я проявляю ініціативу у навчальній або громадській діяльності.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

14. Я готовий(а) допомагати іншим людям у складних життєвих ситуаціях.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

15. Мені подобається брати участь у соціальних або волонтерських проєктах.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

16. Я можу мотивувати інших людей до спільної діяльності.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

17. Я впевнено почуваюся під час публічних виступів або презентацій.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

18. Я здатний(а) працювати у команді та підтримувати позитивну атмосферу.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Емоційний інтелект та стресостійкість

19. Я вмію контролювати власні емоції у конфліктних ситуаціях.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

20. Я намагаюся зрозуміти емоційний стан інших людей.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

21. Я можу працювати ефективно навіть у стресових умовах.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

22. Я легко адаптуюся до нових умов або змін.

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Блок 3. Самооцінка соціального лідерства

23. Як Ви оцінюєте власний рівень соціального лідерства?

- ☐ Високий
- ☐ Достатній
- ☐ Середній

- ☐ Низький

24. Які якості соціального лідера Ви вважаєте найбільш важливими?

25. Що, на Вашу думку, найбільше впливає на формування соціального лідерства у студентів?

- ☐ Волонтерська діяльність
- ☐ Практична підготовка
- ☐ Тренінги та інтерактивні заняття
- ☐ Студентське самоврядування
- ☐ Соціальні проекти
- ☐ Інше _____

26. Які форми роботи, на Вашу думку, найкраще сприяють розвитку соціального лідерства?

27. Чи хотіли б Ви брати участь у спеціальних тренінгах із розвитку соціального лідерства?

- ☐ Так
- ☐ Скоріше так
- ☐ Важко відповісти
- ☐ Скоріше ні
- ☐ Ні

Обробка результатів анкети

Для визначення рівня сформованості навичок соціального лідерства підраховується загальна кількість балів за питання 5–22.

Рівень	Кількість балів
Високий	72–90 балів
Достатній	54–71 бал
Середній	36–53 бали
Низький	18–35 балів

